

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Βασίλειος Καλοφορίδης

ΤΕ Βιβλιοθηκονόμος, Μεταπτυχιακός φοιτητής ΕΑΠ Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων
vkaloforidis2004@yahoo.gr

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ερευνήσει τη σημασία του εκπαιδευτικού ρόλου του μουσείου στο σύγχρονο κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα και να αναδείξει τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του μουσείου ως βασική προτεραιότητα της σύγχρονης μουσειακής πολιτικής. Αναλύεται η εξέλιξη του θεσμού του μουσείου στην πορεία του χρόνου μέχρι σήμερα και η πορεία του μουσείου στην Ελλάδα και προβάλλεται η μελέτη και αξιολόγηση των επισκεπτών καθώς και η επικοινωνιακή του διάσταση ως μηχανισμός ανάπτυξης και επικοινωνίας με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού.

Λέξεις Κλειδιά: Μουσείο, Μουσείο και εκπαίδευση, Μουσείο και επικοινωνία, Αξιολόγηση κοινού, Μουσειακή εμπειρία.

Εισαγωγή

Το μουσείο είναι ένας θεσμός που συνδέεται οργανικά με τη δημιουργία της βιομηχανικής κοινωνίας, την εδραίωση του πολιτικού φιλελευθερισμού αλλά και τον εκδημοκρατισμό και τη μαζοποίηση της κουλτούρας. Ωστόσο σήμερα, το μουσείο δεν μπορεί να αποτελεί μια συμπαγή ετεροτοπία και ένα θεσμικό θύλακα που συμπυκνώνει το παρελθόν σε μια οπτική εμπειρία, ανάγοντας την ύπαρξη του σε μια κλειστή και αυτοτελή οντότητα που αποσκοπεί στην απολίθωση και μνημειοποίηση των αρχαιολογικών του αντικειμένων. Ο ρόλος των σύγχρονων μουσειακών οργανισμών δεν είναι πλέον στατικός και παγιωμένος, έχει επαναπροσδιοριστεί μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών, οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών και δεν περιορίζεται στη συγκέντρωση, διαφύλαξη και ανάδειξη των πολιτιστικών αγαθών αλλά εντάσσεται στη σύγχρονη ζωή και στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου στοχεύοντας στην προσέλκυση του ευρύτερου κοινού και στην ολοκληρωμένη επικοινωνία του με τα εκθέματα, προσφέροντας μάθηση και ψυχαγωγία αλλά και την ευκαιρία για ανάπτυξη προβληματισμού σχετικά με την εξέλιξη των κοινωνικοοικονομικών και ιδεολογικών δομών και την αναζήτηση αντιστοιχιών ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν (Κόκκινος & Αλεξάκη, 2002: 11 ; Κόνσολα, 2006: 65-66).

Τις τελευταίες δεκαετίες οι άνθρωποι των μουσείων και όλοι όσοι ευθύνονται για τη διαχείριση και τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς, έχουν προβεί σε έρευνες, δράσεις και ευρύτατο διάλογο, με σκοπό την ανάδυση της σε όσο το δυνατόν πολύπλευρο κοινό με όρους δημοκρατίας και ισότητας στην πρόσβαση, αναγνωρίζοντας τόσο το δικαίωμα των ανθρώπων στη γνώση και την πληροφόρηση όσο και την παραγωγική ικανότητα που καταθέτει η γνώση αυτή στην κοινωνία των πληροφοριών (Βέμη, 2006: 7).

Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του μουσείου όπως τονίζει ο Merriman (1999) αποτελεί τη βασική προτεραιότητα της σύγχρονης μουσειακής πολιτικής αναπτύσσοντας ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων με επικοινωνιακή και μορφωτική πρόθεση με στόχο τη διεύρυνση του μουσείου στην κοινωνία και της προάσπισης του δικαιώματος όλων στον πολιτισμό, στη διαφορά και στην ιστορία (Κανάρη & Βέμη, 2008: 333 ; Νάκου, 2002: 127).

Ιστορική Αναδρομή

Το μουσείο ως θεσμός συνδέεται με το ιδιαίτερο ιστορικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ιδρύεται και λειτουργεί. Στην ιστορική πορεία των μουσείων μέσα στο χρόνο διαφαίνονται ορισμένες τομές που διαφοροποίησαν ριζικά τις κοινωνικές, πολιτιστικές και παιδευτικές διαστάσεις της λειτουργίας και του ρόλου των μουσείων. Ετυμολογικά ή λέξη «μουσείο» παραπέμπει στις Μούσες, κόρες του Δία και της Μνημοσύνης οι οποίες ενέπνεαν τους ανθρώπους στην ποίηση και στην τέχνη. Οι σημαντικότεροι σταθμοί στην ιστορία του μουσείου, στο Δυτικό κόσμο σύμφωνα με την Γκαζή (1999) είναι η Αρχαία Ελλάδα και η Ρώμη. Όπως η ίδια αναφέρει (ό.π.), εικάζεται σύμφωνα με τον Πανσανία, ότι μια αίθουσα των Προπυλαίων της αθηναϊκής Ακρόπολης, χρησιμοποιήθηκε για την έκθεση πινάκων

ζωγραφικής γνωστή ως σήμερα με την ονομασία «Πινακοθήκη». Ορόσημο για την ιστορία του θεσμού αποτελεί η ίδρυση του Μουσείου των Πτολεμαίων ή Μουσείο της Αλεξάνδρειας¹ το 290 π.χ. από τον Πτολεμαίο Α τον επονομαζόμενο Σωτήρα. Επόμενος σημαντικός σταθμός είναι η Ρώμη της Ελληνιστικής εποχής η οποία κατακλύζεται από έργα τέχνης που έχουν φτάσει εκεί ως πολεμική λεία. Οι Ρωμαίοι θεωρούν το μουσείο, ως χώρο φιλοσοφικών αναζητήσεων με τη παράλληλη συσσώρευση αντικειμένων από πλούσιους πατρικούς στις επαύλεις τους και την έκθεση σε δημόσιους χώρους των λαφύρων του πολέμου. Κατά τον Μεσαίωνα συνεχίζεται η συγκέντρωση αντικειμένων και η έκθεση τους σε δημόσιους χώρους με επίκεντρο όμως κυρίως εικόνες και θρησκευτικά αντικείμενα σε εκκλησίες και μοναστήρια, ενώ στην περίοδο της Αναγέννησης ο όρος μουσείο χρησιμοποιείται στη Φλωρεντία του 15^{ου} αιώνα και συνδέεται για πρώτη φορά με μια συλλογή αντικειμένων και έργων τέχνης που ανήκει στον Λαυρέντιο το Μεγαλοπρεπή. Τον 16^ο και 17^ο αι. στην Ευρώπη εμφανίζονται οι προθήκες αξιοπερίεργων αντικειμένων της τέχνης και της φύσης, γνωστά ως cabinets of curiosities. Το έτος 1671 ιδρύεται το πρώτο πανεπιστημιακό μουσείο στη Βασιλεία και ακολουθεί το Ashmolean Museum² στην Οξφόρδη το 1863. Κατά την περίοδο του Διαφωτισμού ο όρος δηλώνει τρεις έννοιες, της εγκυκλοπαιδικής συλλογής, του ιδιωτικού χώρου για μελέτη και ενός δημοσιευμένου καταλόγου όπου περιγράφονται αναλυτικά συλλογές φυσικής ιστορίας, εθνολογίας και τέχνης, με την ίδρυση στα τέλη του 17^{ου} και κυρίως τον 18^ο και 19^ο αι., των πρώτων, ανοιχτών στο κοινό, μουσείων. Από τις ιδιωτικές συλλογές περνάμε πλέον στο δημόσιο μουσείο, το οποίο τις περισσότερες φορές στεγάζεται σε χωριστό κτίριο. Η έμφαση κατά τον 18^ο αι. στην ανακάλυψη των βασικών φυσικών νόμων, οδήγησε τους διανοούμενους της εποχής στη διαφύλαξη στα μουσεία, φυσικών δειγμάτων και ανθρώπινων καλλιτεχνικών και επιστημονικών δημιουργιών με απώτερο στόχο να εκπαιδεύσουν την ανθρωπότητα και να στηρίξουν την πρόοδο της προς την τελειότητα. Η επιθυμία για εκπαίδευση μέσω του μουσείου θα ακολουθήσει το μουσείο σε όλη τη διάρκεια της εξέλιξης του μέχρι και σήμερα. Αυτή την περίοδο το Βρετανικό Μουσείο και το Μουσείο του Λούβρου³ αποτελούν δυο σημαντικούς σταθμούς για την

¹ Το Μουσείο των Πτολεμαίων ή Μουσείο της Αλεξάνδρειας ιδρύθηκε τα ελληνιστικά χρόνια από τον Πτολεμαίο Α τον επονομαζόμενο Σωτήρα, στην Αλεξάνδρεια. Θεωρείται από πολλούς μελετητές ως το πρώτο μουσείο. Ανήκε στο χώρο των ανακτόρων και συνδεόταν με την περίφημη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Ήταν, μεταξύ άλλων χώρος μελέτης και έρευνας για τους φιλόλογους, τους φιλοσόφους, τους ιστορικούς, τους μαθηματικούς, τους γεωγράφους και άλλους διανοούμενους της εποχής, καθιστώντας την Αλεξάνδρεια ένα από τα μεγαλύτερα πνευματικά κέντρα του ελληνιστικού κόσμου. Αποτελούσε, την πρώτη μορφή μουσείου ως θεσμός που προωθούσε τη γνώση και τον πολιτισμό. Συνδέθηκε με την κρατική εξουσία και συγκεκριμένα με αυτήν της δυναστείας των Πτολεμαίων και απευθυνόταν σε ένα κλειστό κύκλο διανοούμενων, το έργο των οποίων ενίσχυσε τη δύναμη, το κύρος και την αίγλη της δυναστείας σε σχέση με τα άλλα βασίλεια της εποχής που αποτελούσαν την κύρια απειλή της (Νάκου, 2001: 113).

² Ιδρύθηκε το 1671. Οι κοινωνικές και ιδεολογικές εξελίξεις της εποχής συμβάλλουν σημαντικά στο ρόλο και το μετασχηματισμό του μουσείου. Πυρήνας των συλλογών του μουσείου ήταν τα αντικείμενα που είχαν συλλέξει κατά τον 17^ο αι. ο John Tradescant και ο γιος του, βασιλικός κηπουρός και συλλέκτες σπάνιων αντικειμένων και ο Elias Ashmole, αγγελοφόρος, αστρολόγος, αρχαιοφίλος και συλλέκτης. Οι Tradescant ως αρχικηπουροί του αγγλικού θρόνου είχαν τη δυνατότητα να περιδιαβαίνουν την Ευρώπη και να έρχονται σε επαφή με άγνωστα φυτά και νέους λαούς και πολιτισμούς. Το 1618 από μια ειδική αποστολή στη Μοσχοβία (Ρωσική Αυτοκρατορία) έφεραν μια ειδική ποικιλία τριαντάφυλλου και το γιλέκο του Δούκα της Μοσχοβίας διακοσμημένο με χρυσό. Επηρεασμένοι από τις προθήκες αξιοπερίεργων αντικειμένων ιδρύουν στην οικογενειακή τους εστία το δικό τους μουσείο με την ονομασία κιβωτός. Οι συλλογές των Tradescant συνδέθηκαν με τον Elias Ashmole ο οποίος κατάφερε να μπει στην υπηρεσία του Καρόλου II ακολουθώντας τα ενδιαφέροντα του, συγκέντρωσε διάφορες συλλογές και συνδέθηκε φιλικά με τον Tradescant τον νεότερο. Μετά τον θάνατο του Tradescant οι συλλογές περιήλθαν στον Ashmole ο οποίος αργότερα τις δώρισε στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (Οικονόμου, 2003: 34-38).

³ Το Βρετανικό Μουσείο ιδρύθηκε το 1753 στο Λονδίνο, όταν το αγγλικό Κοινοβούλιο αγόρασε τις συλλογές του Sir Hans Sloane οι οποίες περιλάμβαναν δείγματα φυσικής ιστορίας, εθνογραφίας και αρχαιοτήτων. Αρχικά το μουσείο στεγάστηκε στο Montagu House και άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 1759 με πολύ περιορισμένο ωράριο και με περιοριστικούς όρους. Οι συλλογές του μουσείου εμπλουτίστηκαν με την απόκτηση και ιδιωτικών, με σπουδαιότερη αυτή του Λόρδου Έλγιν. Στα μέσα του 19^{ου} αι. χτίστηκε σε σχέδια του sir Robert Smirke το νέο κτήριο όπου στεγάζεται το μουσείο ως σήμερα. Στη Γαλλία οι πρώην βασιλικές συλλογές και το παλάτι του Βασιλιά μετατρέπονται μετά τη Γαλλική Επανάσταση σε μουσείο της Δημοκρατίας, στην υπηρεσία του απλού Γάλλου πολίτη με ελεύθερη είσοδο, συμβολίζοντας έτσι την πτώση του παλιού καθεστώτος και το έναρξη μιας νέας

επιρροή που άσκησαν στην πορεία του μουσείου. Κατά τον 19^ο αι. τα μουσεία οργανώνουν τις συλλογές τους με συστηματικό τρόπο, επηρεασμένα από πολιτικές και ιδεολογικές εξελίξεις που σχετίζονται με τη δημιουργία εθνικής ταυτότητας. Τα περισσότερα ευρωπαϊκά μουσεία κατά τον 19^ο αι. είναι πλέον εθνικά. (Κακούρου-Χρόνη, 2006: 17 ; Νάκου, 2001: 111-117 ; Γκαζή, 1999: 39-46 ; Γλύτση, 2002: 231 ; Οικονόμου, 2003: 30 -38).

Χαρακτηριστικό των αρχών του 19^{ου} αι. είναι η συνειδητοποίηση του ρόλου του μουσείου ως θεματοφύλακα των εθνικών παραδόσεων και της εθνικής ταυτότητας. Στον ευρωπαϊκό χώρο, στη Γερμανία, η ανάπτυξη των μουσείων η οποία βασίζεται σε συγκεκριμένα σχέδια μουσειακής πολιτικής, άμεσα συνδεδεμένα με τις προσωπικές φιλοδοξίες κάποιων ηγεμόνων της εποχής, οδηγεί στην ίδρυση της Γλυπτοθήκης του Μονάχου και του Altes Museum και στην ίδρυση των εθνικών μουσείων της Τσεχίας και της Δανίας⁴. Η ανάπτυξη της Βιομηχανικής Επανάστασης και οι δραματικές αλλαγές που επέφερε οδήγησε πολλούς σκεπτόμενους ανθρώπους της εποχής στον προβληματισμό για τον ρυθμό με τον οποίο καταστρέφονταν ο παραδοσιακός τρόπος ζωής και στη δημιουργία των πρώτων λαογραφικών και εθνογραφικών μουσείων⁵. Την ίδια περίπου εποχή εμφανίζονται και τα πρώτα μουσεία στις ΗΠΑ με γνωστότερο εκείνο που δημιούργησε ο Charles W. Peale το 1786 στη Φιλαδέλφεια. Ακολουθεί η ίδρυση του μουσείου Smithsonian Institute, στην Ουάσινγκτον και το πρώτο μουσείο στην Ασία που ιδρύεται από την ασιατική εταιρεία στην Καλκούτα το 1814. Επίσης ιδρύονται μουσεία στην Κίνα, την Ιαπωνία και το Κέηπ Τάουν της Αφρικής (Γκαζή, 1999: 39-46 ; Οικονόμου, 2003:46).

Κατά τον 20^ο αι. η αναγνώριση της σημασίας, της διατήρησης της προβιομηχανικής πολιτιστικής κληρονομιάς και των προβιομηχανικών οικισμών σε συνδυασμό με τις ραγδαίες τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις που επηρεάζουν όλους τους τομείς της ανθρωπότητας, οδηγούν στην ανάπτυξη μουσείων επιστήμης και τεχνολογίας σε όλο τον κόσμο. Χαρακτηριστικό αυτής της εξέλιξης αποτέλεσε, τη δεκαετία του 1960, η δημιουργία των οικομουσείων. Τα πρώτα οικομουσεία λειτούργησαν στη Γαλλία με την επιρροή του πρώτου Γενικού Γραμματέα του ICOM⁶ Georges-Henri Riviere ενσωματώνοντας τα παλιά βιομηχανικά κτήρια, προσπαθώντας να ανυψώσουν το ηθικό της τοπικής κοινωνίας και να αποτελέσουν πόλο δημιουργικότητας και νέας αντιμετώπισης του παρελθόντος. Όπως αναφέρει η Οικονόμου (2003) ο 20^{ος} αι. είδε γενικά την αλλαγή του κέντρου βάρους από τις συλλογές και τα αντικείμενα, στους ανθρώπους και τον τρόπο που αυτοί βιώνουν την επίσκεψη στο μουσείο (Οικονόμου, 2003: 47-49).

Η πορεία των μουσείων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η ιστορία των μουσείων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την προστασία των αρχαιοτήτων και ξεκινά με την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Η πρώτη προτροπή για τη διάσωση των προγονικών αρχαιοτήτων και την ίδρυση ελληνικού μουσείου αποδίδεται στον Αδαμάντιο Κοραή⁷, ως

εποχής. Η ελεύθερη πρόσβαση στους χώρους του πρώην παλατιού διακήρυττε τις ίσες ευκαιρίες που προσέφερε το νέο κράτος καθώς και το δικαίωμα στην αισθητική απόλαυση και την πνευματική ανάταση που υποδήλωνε το νέο δημόσιο μουσείο. Το μήνυμα που περνούσε το μουσείο ήταν ότι ο επισκέπτης ξαναζούσε την πρόοδο της ανθρωπότητας βήμα-βήμα και αναγνώριζε τον ευατό του ως πολίτη του πιο αναπτυγμένου και πολιτισμένου έθνους/κράτους στην ιστορία όπως προβαλλόταν από το μουσείο (Γκαζή, 1999: 39-46 ; Οικονόμου, 2003: 39-43).

⁴ Η Γλυπτοθήκη του Μονάχου είναι έργο του Leo von Klenze, χτίστηκε στο πλαίσιο της φιλοδοξίας του Λουδοβίκου Α της Βαυαρίας να κάνει την πόλη καλλιτεχνική πρωτεύουσα της Ευρώπης και εγκαινιάστηκε το 1830. Στο Βερολίνο, ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος III της Πρωσίας ακολούθησε τον ίδιο δρόμο. Ένα ολόκληρο νησάκι στη συμβολή δυο ποταμών μέσα στην πόλη θα φιλοξενήσει μια σειρά από μουσεία με πρώτο το Altes Museum που εγκαινιάστηκε το 1830 και ονομάστηκε έπειτα Museum Insel (Γκαζή, 1999: 39-46).

⁵ Η ιδέα του λαογραφικού μουσείου οφείλεται στον Σουηδό Artur Hazelius ο οποίος ίδρυσε το 1873 το μουσείο καθημερινής ζωής και το οποίο μεταφέρθηκε το 1891 στο Skansen (Οικονόμου, 2003: 46).

⁶ ICOM (International Council of Museums) Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ICOM ως μουσείο ορίζεται «...ένα ίδρυμα μόνιμο και μη κερδοσκοπικό, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της , ανοικτό στο κοινό το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, γνωστοποιεί και εκθέτει τα υλικά και άυλα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντος του για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, μελέτης και απόλαυσης.» (ICOM, 2007). Διαθέσιμο στο : <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>

⁷ Ο Αδαμάντιος Κοραής, όπως αναφέρει η Βουδούρη (2003), οργισμένος από τη σύληση των χειρογράφων της Πάτμου, από τον Άγγλο Έντουαρντ Κλάρκ γράφει το 1807 «ότι μήτε χαρίζομεν, μήτε πωλούμεν πλέον τα προγονικά κτήματα». Συγχρόνως υποβάλλει υπόμνημα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και εισηγείται την ίδρυση «Ελληνικού Μουσείου» (Βουδούρη, 2003: 9).

αντίδραση στις διαρπαγές των ξένων περιηγητών. Για το νέο ελληνικό κράτος οι αρχαιότητες αποτελούν σύμβολο εθνικής ταυτότητας και υπερηφάνειας και η διαφύλαξη τους δεν είναι απλώς μια προτεραιότητα αλλά μέγιστη ηθική υποχρέωση. Έτσι το πρώτο μουσείο δημιουργείται το 1829 από τον Καποδίστρια, στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας, με διευθυντή τον Ανδρέα Μουστοξύδη. Με τα σημερινά δεδομένα το πρώτο μουσείο είχε περισσότερο τη μορφή αποθήκης καθώς επιτελούσε, όπως προαναφέρθηκε, το ρόλο της διαφύλαξης των αρχαιοτήτων. Ακολουθεί το 1833 η ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και το 1834 ο πρώτος αρχαιολογικός νόμος που προβλέπει τη δημιουργία μουσείων και στις επαρχιακές πόλεις⁸. Οι συνθήκες της εποχής όμως δεν άφηναν περιθώρια για τέτοιες δραστηριότητες, με αποτέλεσμα τα ευρήματα των ανασκαφών να στεγάζονται σε εκκλησίες, σχολεία και άλλα δημόσια κτήρια. Οι συλλογές αυτές αποτέλεσαν αργότερα τους πυρήνες για τη δημιουργία των μετέπειτα μουσείων (Βουδούρη, 2003: 7-17 ; Γκαζή, 1999: 43 ; Οικονόμου, 2003: 52-55).

Η επιρροή του νεοκλασικισμού που κυριαρχεί στην Ευρώπη αυτή την εποχή, δίνει έμφαση στη κλασική περίοδο παρόλο που οι συλλογές των μουσείων καλύπτουν την περίοδο από τα προ-ιστορικά μέχρι τα ύστερο-ρωμαϊκά χρόνια. Η προσήλωση στην ιστορική συνέχεια του ελληνισμού και η μίμηση του προτύπου της κλασικής αρχαιότητας, προάγει την ανερχόμενη αστική τάξη, η οποία αποβλέπει στη μείωση της εκκλησιαστικής δύναμης και στη δημοκρατική διακυβέρνηση. Παρόλο που ο ερχομός του Όθωνα και η εισαγωγή δυτικό-ευρωπαϊκών πολιτικών και πολιτιστικών προτύπων, ξένων προς την ελληνική κοινωνία, την οδηγεί σε ένα στείρο ιστορικισμό και σε μια έντονη προγονολατρεία, στα τέλη του 19^{ου} αι. αναγνωρίζεται ο ρόλος της βυζαντινής, ύστερο-βυζαντινής και νεότερης περιόδου, ως το ενδιάμεσο διάστημα που συνδέει ιστορικά και πολιτιστικά την αρχαιότητα με την σύγχρονη Ελλάδα, με αποτέλεσμα τα αντικείμενα αυτής της περιόδου να λαμβάνονται ως στοιχεία του αρραγούς χαρακτήρα του ελληνικού πολιτισμού. Έτσι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι. δημιουργούνται μουσεία που στηρίζουν αυτή την τάση όπως η Εθνική Πινακοθήκη το 1900, το Βυζαντινό Μουσείο το 1914, το Λαογραφικό Μουσείο το 1918, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο το 1926 και το Μουσείο Μπενάκη το 1930. Κατά τη διάρκεια του πολέμου και της Κατοχής καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες για την απόκρυψη και τη προστασία των αρχαιοτήτων τόσο στην Αθήνα όσο και στις επαρχιακές πόλεις. Μετά το Β Παγκόσμιο πόλεμο αρχίζει μια νέα περίοδος με επέκταση και δημιουργία πολλών νέων μουσείων σε όλη την Ελλάδα, αρχαιολογικών, λαογραφικών και ιστορικών. Ακολουθεί η δημιουργία πολλών ιδιωτικών μουσείων και η δραστηριοποίηση πολιτιστικών τμημάτων τραπεζών και εταιρειών με ιδιαίτερη άνθηση τα τελευταία χρόνια την ίδρυση μουσείων νεότερης και σύγχρονης τέχνης (Γκαζή, 1999: 45 ; Οικονόμου, 2003: 53-54).

Το Μουσείο σήμερα

Στη σύγχρονη εποχή, όπως σημειώνει η Γιαννακοπούλου (2009) τα περισσότερα μουσεία έχουν προχωρήσει από την παραδοσιακή εικόνα ενός χώρου με ανέγγιχτα εκθέματα και έχουν μεταμορφωθεί σε χώρους πιο δυναμικούς, σε μέρη στα οποία το κοινό μπορεί να ενθουσιαστεί, αλλά παράλληλα να αναρωτηθεί, να δοκιμάσει, να πειραματιστεί και να διαμορφώσει τη δική του άποψη. Από στατικούς χώρους αποθήκευσης και φύλαξης σπάνιων και περιέργων αντικειμένων μετατρέπονται σε χώρους ενεργούς με σκοπό την επιμόρφωση και τη ψυχαγωγία, στρέφοντας το ενδιαφέρον τους προς το κοινό και ορίζοντας την επικοινωνία ως το εστιακό τους σημείο. Ένας σημαντικός παράγοντας στην προσπάθεια των μουσείων να γίνουν προσιτά σε όσο γίνεται ευρύτερο κοινό αποτελεί σύμφωνα με τον Merriman (1999), η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου του μουσείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και της εξέλιξης της κοινωνίας καθώς και η απαίτηση για ορθολογικότερη διαχείριση των δημοσίων κονδυλίων σε συνδυασμό με τον αυξημένο ανταγωνισμό από άλλους τομείς της βιομηχανίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και από το σύνολο της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας. Η Hooper-Greenhill (1999) σε άρθρο της σημειώνει πως οι εκπαιδευτικές θεωρίες συναπαποτελούνται από θεωρίες γνώσης (επιστημολογίες) και θεωρίες εκμάθησης. Η θετικιστική ή ρεαλιστική επιστημολογία αντιλαμβάνεται τη γνώση ως εξωτερική πραγματικότητα με τον μαθητή και δέχεται τη διδασκαλία ως τη μετάδοση της γνώσης ενώ η κονστрукτιβιστική αντιλαμβάνεται τη γνώση ως σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο μαθητή και το κοινωνικό περιβάλλον υποστηρίζοντας ότι ο ρόλος του δασκάλου είναι ουσιαστικά να διευκολύνει και να καταστήσει δυνατή

⁸ Το 1874-1876 ιδρύεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης σε σχέδια του αρχιτέκτονα Γ. Κατσαρού, το 1887 το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολυμπίας. Κτίστηκε σε σχέδια των F. Alder και W. Dorpfeld με έξοδα του Ανδρέα Συγγρού, προς τιμήν του οποίου ονομάστηκε «Σύγγρειον». Στα τέλη του αιώνα αρχαιολογικά μουσεία κτίστηκαν στο Αμφιάρειο, στο Σχηματάρι, στην Ελευσίνα και την Επίδαυρο ενώ αλλού τα τοπικά μουσεία στεγάστηκαν σε ήδη υπάρχοντα κτήρια (Γκαζή, 1999: 44-45).

τη διαδικασία μάθησης. Ο ρόλος του μουσείου έγκειται πράγματι στη διευκόλυνση της ενεργούς μάθησης μέσα από τη χρήση και εξέταση των αντικειμένων και μέσω συζητήσεων που σχετίζονται με συγκεκριμένες εμπειρίες. Το σύγχρονο μουσείο πρέπει να γίνει ανοικτότερο, δημοκρατικότερο και πιο επαγγελματικό (Merriman, 1999: 43-46 ; Hooper-Greenhill, 1999: 47-49 ; Hooper-Greenhill, 1996: 2 ; Λαπούρτας & Δημητράκη, 1993: 87-94).

Το Μουσείο ως μέσο επικοινωνίας

Μια ολιστική προσέγγιση του μουσείου ως μέσου επικοινωνίας οφείλει να αντικαταστήσει τις τεμαχισμένες και ακανόνιστες προσεγγίσεις προς το κοινό όπως ορισμένα μουσεία πραγματοποίησαν στο παρελθόν. Η παιδεία και η ψυχαγωγία νοούμενες ως δυνητικά όσο και επιθυμητά αποτελέσματα οδηγούν στη διαπίστωση ότι η επικοινωνία προαπαιτείται ουσιαστικά, ως η απαραίτητη οδός και ως το πρώτο στάδιο διαλεκτικής δράσης στα πλαίσια του μουσειακού χώρου. Η ύπαρξη επικοινωνίας πιστοποιεί την ύπαρξη εμπειρίας, δηλαδή την επίτευξη ενός καθολικού στόχου όπως και αν αυτός συγκεκριμενοποιείται (περιεχόμενο συλλογών, διαθέσιμοι οικονομικοί πόροι, κτηριακή υποδομή κ.α.). Η έννοια της επικοινωνίας όπως εντοπίζεται στη δράση και το συσχετισμό των παραγόντων πομπού - μηνύματος - δέκτη βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στον μουσειακό χώρο. Μια πρώτη οπτική θα ταύτιζε το πομπό με τα εκθέματα και τον δέκτη με τους επισκέπτες, παραβλέποντας την τοποθέτηση των εκθεμάτων, γεγονός που προϋποθέτει την άποψη του επιμελητή και όλων εκείνων που εμπλέκονται στη συνολική διαδικασία. Συνεπώς το μήνυμα δεν απορρέει αποκλειστικά από τα αντικείμενα αλλά και από την εκφρασμένη θέση των συντελεστών της έκθεσης. Ο ανθρώπινος παράγοντας αποτελεί τον άξονα γύρω από τον οποίο λαμβάνει μορφή και υπόσταση μια έκθεση (Merriman, 1999: 43-46 ; Hooper-Greenhill, 1999: 47-49 ; Hooper-Greenhill, 1996: 2 ; Λαπούρτας & Δημητράκη, 1993: 87-94 ; Πικοπούλου - Τσολάκη, 2002: 59-60).

Σύμφωνα με την Οικονόμου (2003), το μουσείο δεν μεταφέρει μηνύματα μόνο με τις εκθέσεις του αλλά και με το κτήριο, τα έντυπα που εκδίδει, τις δραστηριότητες που οργανώνει, τη διοικητική του δομή και τον τρόπο συμπεριφοράς του προσωπικού του. Ο νέος ρόλος που έχουν πολλά μουσεία δεν επικεντρώνεται πια μόνο στη διατήρηση και τη μελέτη των συλλογών αλλά και στην υποδοχή, την εξυπηρέτηση και τον τρόπο που σχετίζονται με ανθρώπους διαφορετικής μόρφωσης, ενδιαφερόντων, ηλικίας, κοινωνικής και εθνικής προέλευσης και οικονομικής επιφάνειας. Η Κακούρου - Χρόνη (2003) επισημαίνει ότι τα μουσεία οφείλουν να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο τους σε σχέση με τις συλλογές τους και την επικοινωνία τους με το κοινό αντιμετωπίζοντας την πολιτιστική παράδοση κάθε λαού ως αυταξία και οι Μούλιου & Μπούνια (1999) τονίζουν ότι η επικοινωνία πρέπει να αποτελεί τη βάση της ιδεολογίας του μουσείου και επομένως να επηρεάζει όλες τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε όλα τα στάδια της εκθεσιακής διαδικασίας (Κακούρου - Χρόνη, 2003: 86 ; Μούλιου & Μπούνια, 1999: 42 ; Οικονόμου, 2003: 78-79).

Αξιολόγηση και μελέτη επισκεπτών στο μουσείο

Η εκπαίδευση και η επικοινωνία με το κοινό αποτελούν βασικές προϋποθέσεις μιας επιτυχημένης λειτουργίας του μουσείου. Για να το επιτύχουν αυτό, τα μουσεία διεξάγουν έρευνα κοινού, με στόχο να διασαφηνίσουν τα κίνητρα, τις προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών τους και να αξιολογήσουν την επιτυχία των εκθεσιακών τους δραστηριοτήτων και της συνολικής πορείας τους. Η έννοια «κοινό» είναι σύμφωνα με τη Μουσούρη (1999) παραπλανητική γιατί κρύβει την ποικιλία και τις διάφορες κοινωνικές ομάδες που απαρτίζουν αυτό το κοινό. Οι ομάδες αυτές είναι σχολικές, ομάδες οικογενειών, τουριστών, ανθρώπων διαφορετικής εθνικής προέλευσης, με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις, ομάδες με ειδικά προβλήματα και ομάδες που ανήκουν στις λεγόμενες «κοινωνικά αποκλεισμένες». Η έρευνα κοινού μπορεί να προσφέρει στοιχεία για το ποιες ομάδες επισκέπτονται ή δεν επισκέπτονται το μουσείο, με ποια συχνότητα, σε τι ποσοστό καθώς και στοιχεία για τους λόγους επίσκεψης, τα ενδιαφέροντα, το μορφωτικό επίπεδο, τις επιθυμίες και προσδοκίες, τις αντιλήψεις και τους λόγους των «μη επισκεπτών», τον τρόπο και τα κριτήρια με τα οποία ξοδεύουν τον ελεύθερο χρόνο τους οι «μη επισκέπτες». Η αξιολόγηση στο μουσειακό περιβάλλον αναφέρεται στη συστηματική εξέταση και αποτίμηση εκθέσεων, εννοιών, προγραμμάτων και υπηρεσιών. Είναι η διαδικασία κατά την οποία οι άνθρωποι του μουσείου μαθαίνουν για τους επισκέπτες τους, την πρόσληψη μηνυμάτων και την αντίδραση τους σε εκθέσεις και προγράμματα. Τα στάδια αξιολόγησης αποτελούνται από τη σύλληψη της ιδέας (προκαταρκτική αξιολόγηση front-end), τη διαμορφωτική (formative) αξιολόγηση κατά την οποία η έκθεση παίρνει «σάρκα και οστά» και την ολική/διορθωτική (summative/remedial) κατά την οποία το μουσείο ανοίγει τις πύλες για το κοινό. Η αξιολόγηση σύμφωνα με την Οικονόμου (2003) μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες και ιδέες για τη βελτίωση των εκθέσεων, των δραστηριοτήτων και υπηρεσιών του μουσείου συνεισφέροντας άμεσα στην ανάπτυξη μελλοντικών σχεδίων, να βοηθήσει τον οργανισμό να καταλάβει καλύτερα τους επισκέπτες του (αλλά και αυτούς που δεν τον επισκέπτονται), να ανοίξει ένα διάλογο μαζί τους και να

καταλήξει στην παραγωγή νέας γνώσης. Η ποιότητα της έρευνας αξιολόγησης, όπως η ίδια σημειώνει (ό.π.), «εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο που σχεδιάζεται η μεθοδολογία της και συλλέγονται τα δεδομένα στην πράξη. Γι' αυτόν το λόγο η επιλογή των κατάλληλων μεθόδων και η σωστή χρήση τους είναι καθοριστικής σημασίας». Λόγω της πολυπλοκότητας των παραγόντων που επηρεάζουν τη σύνθετη εμπειρία της επίσκεψης στο μουσείο είναι πιο αποτελεσματικό να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές μέθοδοι όπως τα ερωτηματολόγια, η παρατήρηση (όπως για παράδειγμα, η διαδρομή που ακολουθούν οι επισκέπτες σε μία έκθεση ή ο χρόνος που αφιερώνουν χρησιμοποιώντας ένα ηλεκτρονικό πρόγραμμα πολυμέσων για τα εκθέματα), οι συνεντεύξεις, οι συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus group discussions) και η ταχυδρομική έρευνα. Εκτός από την επιλογή των κατάλληλων μεθόδων ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της μεθοδολογίας αξιολόγησης είναι και η συστηματική επιλογή του δείγματος η οποία επιτρέπει να γενικευτούν τα αποτελέσματα από το συγκεκριμένο δείγμα επισκεπτών, για όλους τους επισκέπτες του μουσείου (Μουσουρή, 1999: 56-61 ; Οικονόμου, 2003: 98-116).

Τα μουσεία μπορούν να αντλήσουν το κοινό τους από ένα ευρύ φάσμα επισκεπτών. Για την πραγματοποίηση αυτού του στόχου πρέπει το κοινό να λειτουργεί ως δέκτης της επικοινωνιακής διαδικασίας που προαναφέρθηκε, να διαθέτει το κατάλληλο ενδιαφέρον και στην περίπτωση που δεν υπάρχει αυτό, το μουσείο θα πρέπει να εξετάσει μια σειρά από λύσεις όπως οι ομάδες επικέντρωσης, η ευχάριστη εμφάνιση του μουσείου, η προσπάθεια να πείσουν τους επισκέπτες ότι αξίζει να επισκεφτούν το χώρο του μουσείου, η ενημέρωση για τη θέση και τη πρόσβαση σε αυτό, η υποδοχή, η κάλυψη των αναγκών των επισκεπτών, οι δημόσιες σχέσεις καθώς και τα ενημερωτικά έντυπα. Όπως σημειώνει η Σκαλτσά (1999), αν στις άμεσες προτεραιότητες των μουσείων συμπεριληφθεί η εξυπηρέτηση του επισκέπτη ως πελάτη, ο οποίος μπορεί και να φύγει αν δυσαρεστηθεί, τότε τα μουσεία θα έχουν επιτύχει ένα πολύ σημαντικό βήμα ως προς την αλλαγή της νοοτροπίας που επικρατεί σε πολλά από αυτά (Πικοπούλου-Τσολάκη, 2002:70-84 ; Σκαλτσά, 1999: 117-125).

Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του μουσείου

Στη βάση της επικοινωνιακής πολιτικής του σύγχρονου μουσείου βρίσκεται και η αναθεώρηση του εκπαιδευτικού του ρόλου. Ο θεσμός του μουσείου καλείται να παίξει ενεργό ρόλο στην αγωγή και εκπαίδευση του πληθυσμού. Αποτελεί ένα δυναμικό φορέα εκπαίδευσης ο οποίος με τα αντικείμενα του υπερτερεί σε εποπτικότητα και σε δυνατότητες κατανόησης και εμπέδωσης των σχολικών γνώσεων, προσφέρει γνώσεις ως ενιαίο σύνολο, συμβάλει στην οικοδόμηση της κριτικής γνώσης, της αισθητικής αγωγής, της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, της τόνωσης της εντοπιότητας και της ανάπτυξης συναισθηματικών και ψυχοκοινωνικών διδακτικών σκοπών, καταφέροντας έτσι τη δυναμική εξέλιξη του ίδιου του σχολικού θεσμού, γεγονός που εγγυάται και το ευοίωνα μέλλον του. Οι εκπαιδευτικές δράσεις του μουσείου περιλαμβάνουν δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εντός και εκτός του φυσικού του χώρου. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σήμερα θεωρούνται ως ο σύγχρονος τρόπος προσέγγισης του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Αποτελούν το κύριο μέσο για την επίτευξη της βιωματικής προσέγγισης στα μουσεία και μια οργανωμένη διαδικασία που νοηματοδοτεί τα μουσειακά αντικείμενα, στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης και επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο και την ανάδειξη της επίσκεψης σε ψυχαγωγική και διδακτική εμπειρία (Τζιαφέρη, 2005: 30-45). Σήμερα στην Ευρώπη⁹ και την Αμερική λειτουργούν εκατοντάδες μουσεία με αναρίθμητα εκπαιδευτικά προγράμματα. Τα μουσεία αυτά διαθέτουν εκπαιδευτικό τμήμα που αναλαμβάνει την οργάνωση επισκέψεων και δραστηριοτήτων καθώς και την προετοιμασία του κατάλληλου υλικού που θα χρησιμοποιηθεί κατά την επίσκεψη των μαθητών. Στην Ελλάδα η ιστορία του θεσμού των εκπαιδευτικών προγραμμάτων χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη, που αφορά το χρονικό διάστημα πριν το 1987, προσδιορίζεται σύμφωνα με τη Τζιαφέρη (2005) ως «πρόδρομη

⁹ Στη Μ. Βρετανία παρατηρείται μεγάλη ποικιλία στις μορφές Μουσειακών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων. Τα μουσεία προσφέρουν δραστηριότητες είτε σε αίθουσες των εκθέσεων είτε σε χώρους διαμορφωμένους ειδικά για μαθητές και εξωσχολικές ομάδες. Σχεδιάζουν την εκπαιδευτική πολιτική τους με βάση το Εθνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα (National Curriculum) το οποίο εφαρμόστηκε το 1988. Ο σχεδιασμός και υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων πολιτισμού σε μουσειακούς χώρους στη Γερμανία πραγματοποιούνται από τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων και από μουσειο-παιδαγωγικά κέντρα/υπηρεσίες. Διασύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων επιδιώκεται με το Μοντέλο του «Μουσειοσχολείου» το οποίο υλοποιείται από τη Μουσειοπαιδαγωγική Υπηρεσία των Μουσείων της Κολωνίας. Στη Γαλλία τα μουσεία μεριμνούν για όλες τις ηλικιακές ομάδες παιδικού και νεανικού κοινού, ξεκινώντας από τη νηπιακή ηλικία μέχρι την τελευταία τάξη Λυκείου, υλοποιώντας όμως εκπαιδευτικά προγράμματα και για ενήλικες και φοιτητές. Σημαντικό ενδιαφέρον δείχνουν για τις ηλικίες 8-13 ετών (Φουρλίγκα κ.α., 2002: 113-122).

περίοδος» και χαρακτηρίζεται από ιδιωτικές πρωτοβουλίες, πειραματισμό και απουσία της Πολιτείας και ενός κεντρικού συντονιστικού φορέα. Μια πρώτη προσέγγιση στο θέμα είχε πραγματοποιηθεί το 1954 με το διεθνές σεμινάριο που διοργάνωσε το ICOM στην Αθήνα με τίτλο «Ο ρόλος των μουσείων στην εκπαίδευση». Τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα ξεκινούν από μεμονωμένα μουσεία στην Αθήνα, στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και ουσιαστικά στη δεκαετία του 1980. Η δεύτερη περίοδος αφορά το χρονικό διάστημα 1987-1997 κατά το οποίο καθιερώνεται ο θεσμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με στροφή της εκπαιδευτικής πολιτικής στην ευρύτερη πολιτιστική διάσταση και με την εφαρμογή του προγράμματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση «ΜΕΛΙΝΑ : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ». Στο Πρόγραμμα αυτό η μουσειακή εκπαίδευση έχει σημαντικό ρόλο, κυρίως με τη μορφή του εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο σχεδιάζουν και προσφέρουν πολλά μουσεία όπως αυτό που σχεδίασε το Μουσείο Μπενάκη. Το Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» προσανατολισμένο στην προοπτική μιας νέας εκπαιδευτικής πρότασης, ερευνά και αναλύει τα γνωστικά αντικείμενα προβάλλοντας, ως πρωτεύοντα στοιχεία της διδακτικής πράξης την ευχαρίστηση του μαθητή και του δασκάλου και τη διέγερση και την αξιοποίηση της φυσικής περιέργειας και δημιουργικότητας του παιδιού, επιχειρώντας να αναπτύξει σε όσο το δυνατό περισσότερο επίπεδα την ικανότητα έκφρασης και επικοινωνίας του παιδιού. Από το 1997 έως σήμερα, η αναγκαιότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων όπως σημειώνει η Χατζηνικολάου (όπως αναφέρεται στη Τζιαφέρη, 2005), θεωρείται σχεδόν αυτονόητη. Η δράση όλων των Τμημάτων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟ έχει οδηγήσει σήμερα στην ύπαρξη ενός πανελλαδικού μουσειοπαιδαγωγικού δικτύου. Στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση εισάγονται πλέον μαθήματα Μουσειοπαιδαγωγικής κυρίως σε Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης με σημαντικό σταθμό το Πρόγραμμα Σπουδών Επιλογής «Μουσειοπαιδαγωγικής Εκπαίδευσης» στο Βόλο το 1998. Όπως αναφέρει η Κουβέλη (2001), σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε και ολοκληρώθηκε το 1995, η στάση των μαθητών απέναντι στο μουσείο είναι θετική και η επίσκεψη στο μουσείο φαίνεται ότι συμπεριλαμβάνεται στις αρμοδιότητες του σχολείου. Το σχολείο σύμφωνα με τη ίδια (ό. π.) αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα για τη γνωριμία του μαθητή με το μουσείο και τη θέσπιση της σχέσης του με τον μουσειακό χώρο (Στυλιανίδης, 2002: 45 ; Τζιαφέρη, 2005: 46-58 ; Κουβέλη, 2001: 63-87 ; Παίιζης, 2002: 239-243).

Στις μέρες μας, τα μουσεία αντιμετωπίζοντας τη πρόκληση της εποχής να γίνουν ζωντανά κύτταρα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της εξέλιξης, κάνουν άνοιγμα προς τα έξω με στόχο να γίνουν προσβάσιμα ακόμη και σε ομάδες που παραδοσιακά δεν θεωρούνται (ή δεν μπορούν να είναι) τακτικοί επισκέπτες μουσείων όπως εθνικές μειονότητες, κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες κ.α. αναπτύσσοντας όλο και πιο συχνά διάφορα προγράμματα προσέγγισης, προκειμένου να προσφέρουν υπηρεσίες στο απομακρυσμένο αυτό κοινό. Όπως σημειώνει η Αντζουλάτου-Ρετσιλά (1997), τα μουσεία οφείλουν να υπηρετούν το σύνολο του πληθυσμού μιας κοινωνίας, προσφέροντας σε όλα τα μέλη της, χωρίς διακρίσεις, το δικαίωμα για πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά. Η γνώση και η κατανόηση των ιδιαίτερων αναγκών αυτών των ομάδων, οδηγεί σε σχεδιασμό προγραμμάτων που ανάγονται σε απτούς και συγκεκριμένους τρόπους προσέγγισης, συγκεκριμένες δραστηριότητες και ενεργό συμμετοχή όλων στη μορφωτική διαδικασία που προβάλλει το μουσείο. Στην ελληνική κοινωνία η παρουσία των μεταναστών είναι μόνιμη και ο δημογραφικός και πολιτισμικός χάρτης της χώρας αλλάζει ακόμη και αν δεν υπάρχει κοινωνική συνείδηση και παραδοχή αυτής της πραγματικότητας. Η εκπαίδευση αυτών των ομάδων δεν μπορεί να είναι μονοπολιτισμική και εθνοκεντρική αλλά εκπαίδευση ίσων ευκαιριών για όλους - με ταυτόχρονο εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης - ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στη πολιτισμική πολλαπλότητα και να διασφαλίσει την πολιτισμική τους ετερότητα. Το μουσείο, σύμφωνα με την Κακούρου-Χρόνη (2006), οφείλει να διευρύνει την κοινωνική του βάση κάνοντας την πρόσβαση στο χώρο του, όχι απλή είσοδο στο μουσείο αλλά ικανοποίηση των διαφόρων αναγκών τους ως προς την αισθητική εμπειρία, τη γνώση, και τους τρόπους επικοινωνίας και κατανόησης. Το μουσείο ενσαρκώνει ένα κύκλο εννοιών που συνενώνουν τα αντικείμενα με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον των ανθρώπινων κοινωνιών, με την ευρύτερη πολιτισμική τους ιστορία (Αντζουλάτου-Ρετσιλά, 1997: 81-87 ; Κακούρου-Χρόνη, 2006: 65-77 ; Κελεσοπούλου, 1999: 69-74).

Συμπεράσματα

Στη σημερινή εποχή τα μουσεία επαναπροσδιορίζουν τον ρόλο τους και λειτουργούν με βάση τις σύγχρονες απόψεις διοίκησης και διαχείρισης, ακολουθώντας μια εκπαιδευτική πολιτική στην οποία ενσωματώνουν επικοινωνιακές πρακτικές, υιοθετούν την αρχή «της φροντίδας του κοινού» εφαρμόζοντας εκπαιδευτικές δράσεις με τις οποίες μετατρέπονται σε χώρους ψυχαγωγίας, μάθησης και κοινωνικής συναναστροφής. Στο πλαίσιο ενδυνάμωσης του κοινωνικού και εκπαιδευτικού του ρόλου, το μουσείο συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας του κοινού δημιουργώντας έτσι τον αυριανό ενεργό πολίτη, αφού δεν προσφέρει απλώς γνώσεις για παθητική κατανάλωση αλλά δημιουργεί ενεργητικό κοινό. Ειδικότερα για τα παιδιά, η περιδιάβαση στο μουσείο μπορεί να τα βοηθήσει να ανακαλύψουν τον εαυτό τους, να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους, να

αποκτήσουν γνώσεις, να κινηθούν με εμπιστοσύνη σε πολλούς και διαφορετικούς χώρους και εν τέλει να συμβάλλει στην κοινωνική, συναισθηματική και γλωσσική τους ανάπτυξη προσφέροντας ταυτόχρονα, φυσική και πνευματική απελευθέρωση από τους περιορισμούς της τάξης. Το μουσείο αποτελεί ένα μοναδικά μαγευτικό χώρο, όπου βιώνεται η εμπειρία μιας απροσδόκητης γνωστικής διαδικασίας, καθώς με τη συγκεντρωμένη διαχρονική υλική τεκμηρίωση της ανθρώπινης δραστηριότητας συσχετίζονται γόνιμα, παρελθόν και παρόν και προβάλλεται το συναπάντημα διαλογισμού και πράξης, ιδεών και εφαρμογών (Αλεξάκη, 2002: 67-76 ; Αντζουλάτου – Ρετσίλα, 1986: 18 ; Κακούρου – Χρόνη, 2005: 39 ; Τζιαφέρη, 2005: 35).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Hooper - Greenhill, E. (1996). *Museums and their visitors*. London ; New York : Routledge.
2. Hooper - Greenhill, E. (1999). «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 72, 47-19.
3. ICOM International Council of Museums.(2007). *Museum Definition*. [Ιστοσελίδα]. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html> (12/03/2010).
4. Merriman, N. (1999). «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 72, 43-46.
5. Αλεξάκη, Ευ. (2002). *Το σύγχρονο μουσείο : εμπορικό κέντρο ή χώρος ουσιαστικής εκπαιδευτικής διαδικασίας;*. Στο Γ. Κόκκινος, Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. (σελ.67-76). 1^η εκδ. Αθήνα : Μεταίχιμο.
6. Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (1986). *Λαογραφικά Μουσεία και παιδεία*. Αθήνα : χ.ο.
7. Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (1997). *Μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με ειδικές ανάγκες : διαπιστώσεις, επισημάνσεις*. Στο Μ. Βελιώτη, Ε. Τουντασάκη (επιμ.), *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες : εμπειρίες και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας που οργανώθηκε στις 27 Μαΐου 1993 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*. Αθήνα : Gutenberg.
8. Βέμη, Β. (2006). «Μουσειοπαιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών : προϋπόθεση για μια κοινή «γλώσσα» μουσείου και σχολείου». *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 42, 7-22.
9. Βουδούρη, Δ. (2003). *Κράτος και μουσεία : το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*. Αθήνα : Σάκκουλας.
10. Γιαννακοπούλου, Α. (2009). «Τα μουσεία του σήμερα πρέπει να δημιουργήσουν δεσμούς με όλους τους φορείς της κοινωνίας». Συνέντευξη. *Καινοτομία Έρευνα και Τεχνολογία*, 74, 21.
11. Γκαζή, Α. (1999). «Από τις μούσες στο μουσείο : η ιστορία ενός θεσμού δια μέσου των αιώνων». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 70, 39-46.
12. Γλύτση Ε. (2002). *Η ιστορία των μουσείων στην Ευρώπη : ειδική αναφορά στην Ελλάδα*. Στο Α. Αθανασοπούλου, Ε. Γλύτση, Αικ. Χαμπούρη, *Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων*. τ.Β. (σελ. 227-311). Πάτρα : Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Σχολή Κοινωνικών Επιστημών.
13. Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2006). *Μουσείο- σχολείο : αντικριστές πόρτες*. 1^η εκδ. Αθήνα : Πατάκης.
14. Κελεσοπούλου, Δ. (1999). «Ανοιχτός διάλογος με την κοινότητα : μια ελληνική πρόταση στα προγράμματα προσέγγισης». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 73, 69-74.
15. Κανάρη, Χ., Βέμη, Β. (2008). *Μουσειακή αγωγή και εκπαιδευτικό υλικό μουσείων : μια έρευνα σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Μαγνησίας*. Στο Ε. Σταυρίδου, Χ. Σολομωνίδου, Μ. Παπαρούση (επιμ.), *Προωθώντας τη μάθηση : έρευνα σε σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης και παραγωγή διδακτικού υλικού* (σελ. 332-349). Βόλος : Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
16. Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (2002). *Εισαγωγή*. Στο Γ. Κόκκινος, Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. (σελ.11-16). 1^η εκδ. Αθήνα : Μεταίχιμο.
17. Κόνσολα, Ν. (2006). *Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική*. Αθήνα : Παπαζήσης.
18. Κουβέλη, Α.(2001). «Ο μαθητής και το μουσείο : βιώματα και αντιλήψεις». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 104-105, 63-87.
19. Λαπούρτας, Α., Δημητράκη, Α. (1993). «Μουσείο και επικοινωνία : περί όρων και ορίων». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 48, 87-97.
20. Μούλιου, Μ., Μπούνια, Α. (1999). «Μουσείο και επικοινωνία». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 72, 42.
21. Μουσούρη, Θ. (1999). «Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 72, 56-61.
22. Μουσούρη, Θ. (1999). «Μουσεία για όλους ; προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 73, 65-69.
23. Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία : εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός : από τη σκοπιά της θεωρίας του υλικού πολιτισμού, της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής*. Αθήνα : Νήσος.

24. Νάκου, Ε. (2002). *Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης μουσείου, εκπαίδευσης και Ιστορίας*. Στο Γ. Κόκκινος, Ε. Αλεξιάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. (σελ.115-128). 1^η εκδ. Αθήνα : Μεταίχμιο.
25. Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο : αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός : μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. 1^η έκδ. Αθήνα : Κριτική.
26. Παίζης, Ν. (2002). *Ταξιδεύοντας στο χρόνο με το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ» : η αξία της πολιτισμικής αγωγής*. Στο Γ. Κόκκινος, Ε. Αλεξιάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. (σελ. 239-244). 1^η εκδ. Αθήνα : Μεταίχμιο.
27. Πικοπούλου – Τσολάκη, Δ. (2002). *Ο πολιτισμός ως εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στα μουσεία : μέθοδοι εξοικείωσης του κοινού με την τέχνη στα μουσεία*. Στο Ε. Γλύτση, Α. Ζαφειράκου, Γ. Κακούρου-Χρόνη, Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη, *Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων. τ.Γ.* (σελ.57-112). Πάτρα : Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Σχολή Κοινωνικών Επιστημών.
28. Σκαλτσά, Μ. (1999). *Για τη μουσειολογία και το πολιτισμό*. Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις Εντευκτηρίου.
29. Στυλιανίδης, Μ. (2002). «Εκπαιδευτικά προγράμματα μουσειακής αγωγής : μια πρόταση για μοντελοποίηση και αξιολόγηση τους». *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 34, 44-64.
30. Τζιαφέρη, Σ. (2005). *Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων*. Αθήνα : Αφοί Κυριακίδη.
31. Φουρλίγκα, Ε., Κασβίκης, Κ., Νικονάνου, Κ., Γαβρηλίδου, Ι. (2002). «Μουσειακή εκπαίδευση και αρχαιολογία : παραδείγματα από τρεις ευρωπαϊκές χώρες». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 85B, 113-122.